Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 2 ИЮНЬ, 1988 ШУ. ★ № 66 (7569). ★ Мах 3 кеп.

СОВЕТСКО-АМЕРИКАНСКИ ПЕРЕГОВОРАШ

30 мае Кремлевски дворце Екатерининнски зале КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачевнеи США Президента Р. Рейганан юкъе переговораш хилар.

Советски оагIонгахьара переговорашта юкъе дакъа лаьцар КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела А. А. Громыкос, КПСС ЦК Политбюро члена, СССР кхыча мехкащцарча гIулакхий министра Э. А. Шеварднадзе, КПСС ЦК Политбюро члена, КПСС ЦК секретара А. Н. Яковлева, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата, СССР оборона министра Д. Т. Язова, КПСС ЦК секретара А. Ф. Добрынина, КПСС ЦК Генеральни секретара помошника А. С. Черняева, СССР кхыча мехкащцарча гIулакхий министра заместитела А. А. Бессмертныха, США-рча СССР посола Ю. В. Дубинина:

Американски оагIонгахьара — США паччахьалкхен секретара Дж. Шульца, США оборона министра Ф. Карлучче. КIайча цIен сотрудникий аппарата кулгалхочо Г. Бэйкера, США Президента къаман кхерамзлен хьакъехьарча помощника К. Пауэлла, къаьсттача порученешта волча посола, США президентеи паччахьалкхеи секретареи герзашта тIахьожам лоаттабара дешай хьакъехьарча специальни советника Н. Нитце, США президентеи паччахьалкхен секретареи герзашта тIахьожам лоаттабара дешашта волча специальни советника, посола Э. Рауне. СССР-ерча США посола Дж. Мэтлока, паччахьалкхен секретара Европан Канадан хьакъехьарча гIулакхашта волча заместитела Р. Риджуэйс.

(ТАСС).

ЛАКХЕРЧА БОАРАМЕ ВIАШАГIКХИЙТТАЧА

1 июне Кремле хилар КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачевеи США Президента Р. Рейганеи боагьна кхетар юккъерча боарамеи кIезигагIеи дола ракеташ дIаяхарах дола советско - американски Договор чIоагIдаь дIаоттадарах йола ратификационни грамоташ дIа-са яларах долча протокола кулгаш яздарах йола церемони. 1987 шера декабре Вашингтоне шин мехка кулгалхоша кулгаш яздаь исторически документ чIоагIденна дIаэттад.

Кулгаш яздаьчул тIехьагIа М. С. Горбачевеи Р. Рейганеи къамаьлаш дир.

Церемоне бар:

советски оагIонгахьара — А. А. Громыко, Н. И. Рыжков, В. И. Воротников, Л. Н. Зайков, Е. К. Лигачев, М. С. Соломенцев, В. М. Чебриков, Э. А. Шеварднадзе, А. Н. Яковлев, П. Н. Демичев, В. И. Долгих, Ю. Д. Маслюков, Г. П. Разумовский, Н. В. Талызин, Д. Т. Язов, О. Д. Бакланов, А. П. Бирюкова, А. Ф. Добрынин, А. И. Лукьянов, В. А. Медведев, И. В. Капитонов, кхыбола официальни нах.

Американски оагIонгахьара — США паччахьалкхен секретарь Дж. Шульц, президентаца баьхка кхыбола официальни нах.

* * *

Цу дийнахьа СССР МИД пресс - центре хилар советски доазол дехьарчеи журналисташта М. С. Горбачева яь пресс - конференци.

США Президента США посола резиденце массови информаце советскии доазол дехьарчеи викалашта пресс-конференци йир.

(ТАСС).

ДОТТАГIИЙ ЦIЕЙ

Уж вайцига баьхкар дукха ха хьалха денз Нохч-ГIалгIайченца вежарашха бувзамаш долча Херсонски областера хьаьший баьхка хиларца. Делегацеш дIа-юха ахийтар, яхь лелаеча районийи боахамийи яхьий итогаш яр традици а хинна дIаэттад. Тахан вай тIаэц творчески интеллигенци: дIадолалу Нохч - ГIалгIайченера Херсонски областе литературан искусстван Денош. Республике гастролешца баьхкаб музыкально - драматически театра артисташ, писателаш.

Самардийнахьа КПСС областной комитете хьалхарча секретара В. К. Фотеева тIайийцар Херсонски областеи Нохч-ГIалгIайчени творчески интеллигенце викалаш. Вежарашха йолча областера баьхкача хьаьшашка дIайха моаршал хаьттар цо, дика доашхаш дийцар республика социально - экономически дегIаахарах, перестройка мишта дIахьош я, культура сфере, къахьегама резервех пайда эцача актуальни дешаш кхоачашдара областной партийни организацена хьалхашка латтача декхарех, машиностроени, мехкдаьтта химии микробиологии санна дола промышленноста доакъош дIахо дегIадоаладарах.

Шерра вIаши йовзийтар къахьегамхошта идейно-нравственнии эстетическии кхетам балара, литературеи искуссвои дегIайоалаяра проблемаш.

Къамаьл даьча юкъе дакъа лоацаш хилар Украина писателий Союза Херсонски отделене председатель Н. И. Братан, Херсонски области культура управлене начальника заместитель В. Ф. Усатюк, УССР халкъа артист Л. А. Литвиненко.

ВIашагIкхийттача къамаьл даьча Херсонски музыкально - драматически театра директора Н. С. Ковальчука, керттерча режиссера А. И. Канцедайлос йовзийтар творчески планаш, Грознеи республика юртарча районашкеи хургйолча гастролех дийцар.

ВIашагIкхийттача дакъа лоацаш хилар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома секретарь С. М. Беков.

Сарахьа М. Ю. Лермонтова цIерагIча театра помещене цIей дIадоладелар. Зале бар «Люцернан даьтта доаккхача культурайи дIадув ги кхедеча интенсивни технологи лелаеш бIаьцовгIаш лораяр» яхача Дунен халкъашта юкъерча симпозиума юкъе дакъалоаца республика викалаш, Нохч - ГIалгIайчен хьаьший.

Херсонски музыкально-драматически театра гастролеш дIайолаелар А. Рыбакова «Арбата бераш» яхача романах йолча спектаклаца.

КПСС ЦК Тезисаш ювцаш

БЕХКТОКХАМ АЙБЕ

ЧIоагIа уйла тIаяхийта Iомаеш я Нохч - ГIалгIай химически завода болхлоша, инженерно - технически болхлоша, гIулакхерча наха XIX Ерригсоюзни партийни конференцена йола КПСС Центральни Комитета Тезисаш. Цар тIа керттера теркам тIабахийтаб радикальни экономически реформа кийчъяра а из практически кхоачашъяра а.

Цу хьакъехьа тхоай завода коллектива, къаьстта со керте латтача пластмассови цеха балхах лаьца ала безам ба са. Укх шера цхьоалагIча январе денз самофинансированеи йиззача хозрасчетеи кердача системага а яьнна, болх бе йолаелар тха предприяти. Цу кердачунна тха болхлой а инженерно-технически специалисташ а чIоагIа раьза болаш, боаггIача боарамагIа дIаболабелар тха завода коллектива болх. Толамца кхоачашдора тхоай потребителашта поставкаш яра дола договорни декхараш а. ТIехкхоачашъеш яр дерригача технико - экономически хьокхамий паччахьалкхен план а. Долче, тIа-тIа дукхагIа хулар юкъера лаьрхIача бетта хIара болхлочо эцаш дола алапи а. Цунца лакхбелар болхлой материальни безам а.

Шоай хьинар кхо ца деш, экономически реформа кердача хьалашка предприяте беррига болхлой къахьегаш болча хана, цIаьхха дага ца хинна халонаш хьалхашка эттар тха цеха коллективана. Вай мехкарча тайп - тайпарча тха поставщикашкара хьа ца йоагIаш сецар цеха коллективана Iалаьмате чIоагIа эшаш йола бийдал. Долче, болх ца беш саца езаш хилар хIанзарча хано дIа мадеххара йола цехера керда прессаш, станокаш, кхыйола оборудовани. Шоай бехкагIа а доацаш денош, кIираш, бетташ доахаш болх ца беш багIа безаш хилар цеха химикаш. ДIабахача пхе бетта поставщиккий бехкагIа ах ха яьккхай оаха болх ца беш дагIаш. Из бахьан долаш пхе бетта товарни продукци арахецара план 51,8 процент мара кхоачашъяьяц оаха. Ара ца хецаш а тха потребителашка дIа ца кхоачаш а йисар 146 эзар сом мах бола тайп-тайпара пластмассови изделеш. Цунца дувзаденна оаха а кхоачашдаьдац тхоай потребителашта хьалхашка тIаийца договорни декхараш.

Сона хетачогIа, дегIаухилга сеца лаьттача шерашка санна къахьега йиш яц цхьаккха коллектива экономически реформа кердача хьалашка болх беча хана. Айбе беза договорни декхараш кхоачащдара поставщикаштеи потребителаштеи тIалатта бехктокхам, чIоагIде деза царна юкъера экономически бувзамаш. Хьалха санна предприятей болх юкъегIбархах, тхона тха поставщикаша, хIаьта оаха тхоай потребителашта гIод такхар санна дола гIулакх чакхдала йиш яц. Из дIадех мехка шерра яржаш латтача перестройкас. Цунца дувзаденна аз укх тайпара предложенеш лу: **шиъ потребителий болх, договорни декхарашка хьежжа ханнахьа бийдал ца лоаттаярах, юкъагIбаьхача поставщикашка хьалха санна гIод такхийтарца гIулакх чакх а ца доалийташ, цар кулгалхой цIенхаштта партийни даькъе бехктокхаме оза беза. Нагахьа санна шоай потребителий болх поставщикаша юкъагIбоахилга система а хинна дIаотте, цар кулгалхой балха тIара мукъабовлийтача бакъахьа хет сона. Нагахьа санна тхо экономически кердача хьалашка болх беш дале, тха поставщикаш а цу системагIа болх беш хила беза.** ТIаккха цIенденна дIадаргда къаьнача Iаьдалагlа къахьегалга.

**М. ПАРАГУЛЬГОВ,
Нохч - ГIалгIай химически завода пластмассови цеха начальник.**

Сона хетачогIа

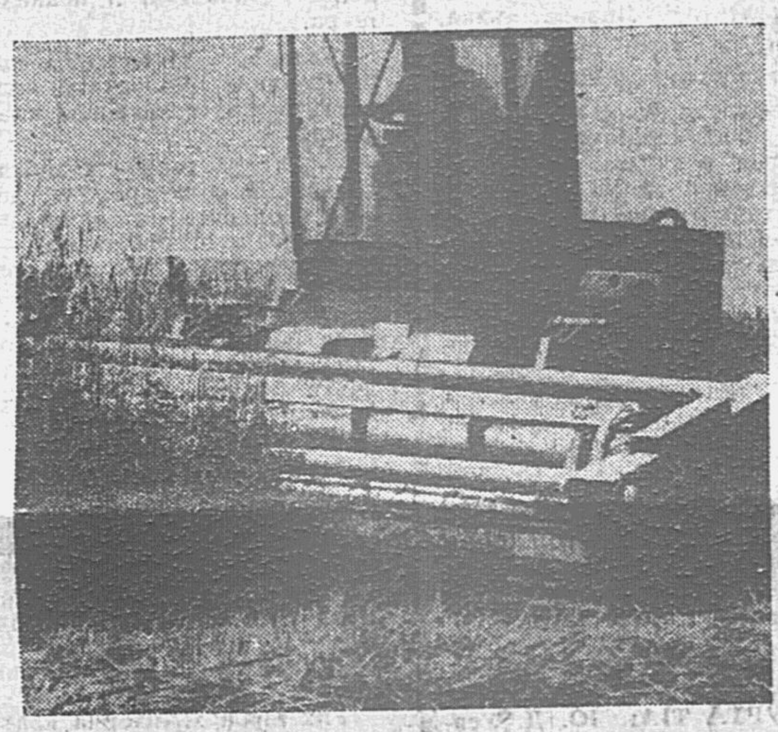
«Районнии городский комитеташкара йолаяь, ерригача партийни комитеташта полномочей цхьа ха 5 шу оттаде», аьннад XIX Ерригсоюзни партийни конференцена йолча КПСС Центральни Комитета Тезисаш тIа. Сона хетачогIа, укхаза IотIатоха деза укх тайпара дешаш: **«Юххьанцарча партийни организаце секретарашкара дIа мел ккхачарна»**, аьнна.

ХIанз аз доашхаргда сайна хетар. КПСС горкома, райкома секретарь паччахьалкхено алапи а телаш, хаьдда полномочеш йола саг ва. ХIаьта юххьанцарча партийни организаце секретарь керттерча декхарех мукъа а ца воалийташ массане а санна болх бешше а коммунисташа тешам бенна, цар шоай парторганизацена кулгалде хержа саг ва. Из юкъара болх цо кхоачашбаьбар аьнна, алапи телац цунна. Цудухьа сона хетачогIа ниийсагIа хургда юххьанцарча партийни организаце секретара полномоче вIаллаха ца хилча. Нагахьа санна из шиъ керттерча балхах а юкъарча декхарех а дика ка йоалаш вале, наха — коммунисташа сиъ деши лоархIаши вале сенна эш из харжара ханаш увттаелга?

**М. ТУМГАЕВ,
Назрановски района «Экажевский» совхоза партбюро секретарь.**

ШОРТТА ДОАКЪАР ХУРГДОЛАШ

Грозненски района «Загорский» совхоза къахьегамхоша дика дIадоладаьд доакъар кийчделга. ХIара дийнахьа овсарегIа хулаш латт из болх.

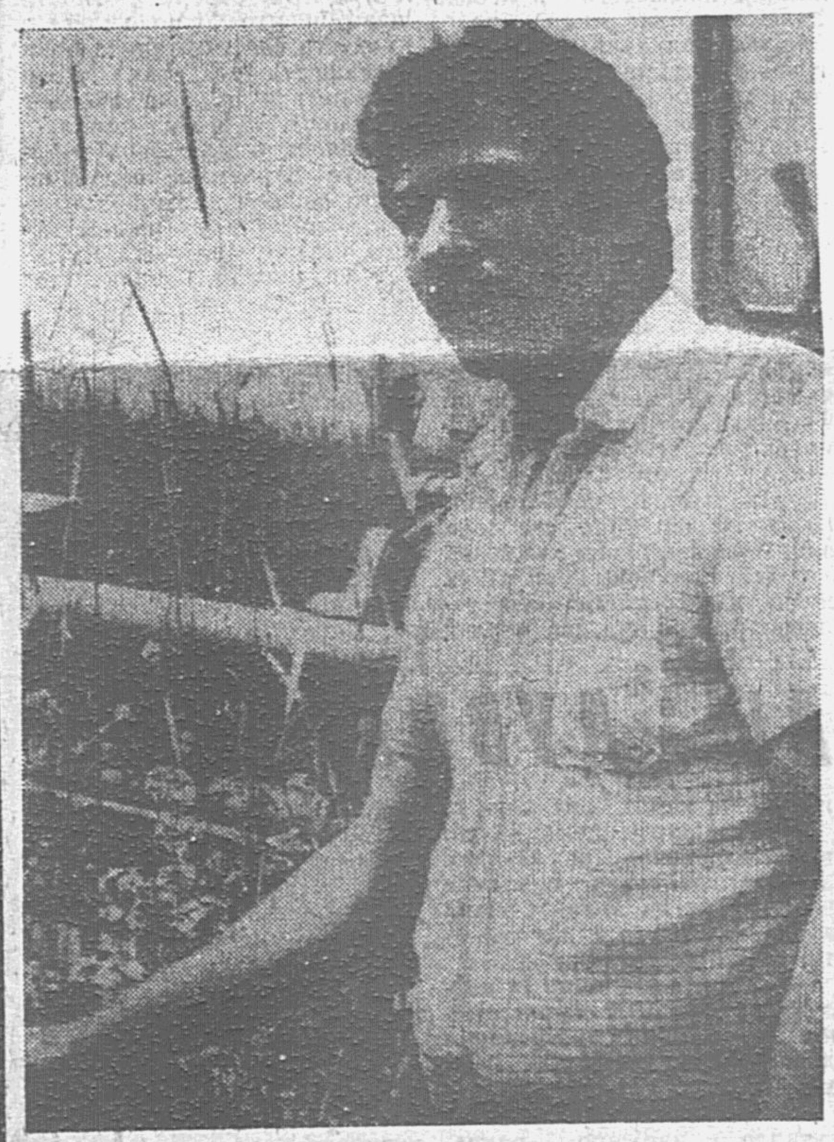
Къаьстта дика лел гIулакхаш № 1 йолча тракторно - кхаш леладеча бригаде. Цун кулгалхо ва шиъ гIулакх дика довзаш вола Мадаев Владимир. Цои цун новкъосташеи дика доалдеш леладу 200 гектар лаьтта.

Рапс хьокхача дикача оагIорахьа белгалваьннав механизатор Саламов Султан. ХIара дийнахьа го йиш я цун агрегат чуйнна болх беш йоаллаш. Хьинар долча къахьегамхочо шиъ норма 130—150 процент кхоачашъю.

— Укх шера хьайбашта кхоачам хиллал доакъар кийчде лаьрхIа ба тха совхоза къахьегамхой, — йоах керттерча агронома Оздамиров Iиисас. — ХьагучогIа из дара таронаш йолаш я.

СУРТАШ ТIА: 1) Бригадир Мадаев Владимир, керттера агроном I. Оздамиров; 2) Механизатор С. Саламов; 3) Рапс хьокха агрегат.

**Л. АБДУРЗАКОВА
сурташ.**

Мехкарий толамаш

Ахшера план XIX Ерригсоюзни партийни конференци йолалуча денга кхоачашъяра тIехьара республика хьалхалаттарий болам хьал а лоацаш, шоай организаторски а къахьегама а болх чIоагIбаьб Сунженски района Кирова цIерагIча колхоза шурий фермай болхлоша.

Иштта, цу колхоза № 1 йолча шурий-товарни ферма тIа доккхий толамаш даьхад кьонача дояркаша Мальсагова Сацитас, Оздоева Рукъетас, йижараша ГаздиевгIар Тамараси Зайнапаси.

Карабулаке кIезига бац наха дика тешал ду хьайбаш леладераш. Царна юкъе я республике йовзаш йола Рыбалко Мария. Цхьан хана укх фермай сиъ айдир цо, цахаддаш лакха хьокхамаш гойташ. ХIанз зIамагIчар хьаийцай цунгара эстафета. ЧIоагIа эхь хеташ, озаенна яле я, хьинар долаш яр ферма тIа балха енача хана З. Газдиева. Къона яле а, цо хьалхарча дийнахьа денз, берригаш цец а боахаш, дика дIаболабир шиъ болх. Пенсех яххалца укх ферме болх баьча шиъ наьнагара Iомаенна хургьяр-кх из иштта хьинаре болх бе. Новкъостий тийшар цох, НГIАССР Лакхехьарча Совета депутаталла а хержар из. Ала доагIа, шиъх наьха бенна тешам цо боа а бинзар. Колхоза кугалхочо Б. Ведзижева а ферма бригадиро М. Ажигова йоах из. Шиъ декхараш тешашме цо кхоачашдарах дукха дувц цар.

Ферме болх бу шоллагIа шу мара деце а, дикача оагIорахьара белгалъяьннай цун йиша Тамара а. Цо план тIехкхоачашъю, коллективо дика лоархIаш я из.

— Тхол вогIа биц цар хIанз болх, — йоах йоккха опыт йолча доярка, хьехамчас Толдыева Любас. — Хьабаьхкача хана мишта бар? Хьаэцаргья вай С. Мальсагова. Итт класс яьккха йоаллашехь ера из балха. ХIаьта хIанз эхь-эздел, хьинар, балха говзал — дикагIа мел дар хьайийцад цо а вокха мехкараша а.

Цу ферме иштта дика барт болаш коллектив хилар, цар иштта дика толамаш дахар шиъ бахьанаш долаш да. Дог ураэтта дувц М. Ажигова, малагIа халонаш нийсъелар коллективе цу тайпара хьал оттадеш, доахан деттара механизаци еш, доярkаш из дара Iомабеш. Уж дерригаш а перестройка наькаш да, цун методаш я. Опыт йолча колхоза кулгалхоша яхачох, фермера хьал тоадеш чIоагIа гIо дир укхаза юкъейоалаяьча хозрасчето а. Из юкъейоалайича дикагIа болх бе безам хилар хIара доярка. ХIанз цар шоаш лоаттабу доакъар хьатIа дара, цун кхом бара, дисциплина телха ца яра тIахьожам. Цудухьа вIаштIехьдаьнна хургдар-кх укхаза вокха шерел дуккха дикагIа доахан Iанагра даха.

ЛОАРХIАМЕ КЪАМАЬЛ

Самардийнахьа НГIАССР чурча гIулакхий министерства болхлой вIашагIкхетар хилар республикански газетий, радиои телевиденеи журналисташца. Цига дийцар тIехдаьккха корта бохабу малараш меларца, алкоголизмаца, уж цIагIа шоаш хьадерца къовсам лоаттабелга мишта латт. Цу дешаех информаци йир республика чухьарча гIулакхий общественни порядок лораяра отдела начальника, милице полковника Ш. А. Гавгаева, министерства паспортни отдела начальника милице полковника М. Х. Лечиева.

ВIашагIкхетаре белгалдоахар чакхъяьннача юкъа милице органий, общественни организацей, унахцIено лораяра болхлой нозкъосталца тIехдаьккха корта бохабу малараш меларцеи, алкоголизмацеи, уж цIагIа хьадарца лоаттабеча къовсаме дуккха дика хIамаш карагIдаьнна хилар. Из бахьан долаш корта бохабу малараш арахецалгеи уж мелалгеи хоалуш кIезигденна, цу тIа гIолла йовш хинна балха ха а лоацъенна хилар, общественни порядок чоагIъенна хилар.

Цхьабакъда, цу балха тIа хIанз а дукха кхоачамбоацараш долга белгалдаьккхар гулбеннараша. Цу чоалханеча балха тIа тоъам болаш дац корта бохабу малараш меларца духхьал милице болхлоша административни таIазар дирца къовсам лоаттабаьбар, аьнна. Укхаза боккхача лоархIаме да наха юкъе комплексно кхетама болх белга. Из иштта ца хиларах корта бохабу малар а менна даь зуламаш 3,4 процент дукхагIа хиннад 1987 шера цул хьалхарча шераца нийсдича. ХIаьта уж тайпа зуламаш делга кIезиглуш дац укх шера а. Самогон даккхарах бехктокхаме эза нах а дукхагIа ба. Агропрома предприятешкара спирт лечкъадеш массехк моттиг хиннай, къаракъ дохкаш спекуляци лелаярах бехктокхаме эза нах а. кIезига бац, тикашка корта бохабу малараш дохкара бокъонаш телхаеш моттигаш хиннай.

ЦIенхаштта уйла яйташ хIама да кхелетараша корта бохабу малараш мелалга. Цу дерригнеша тешал ду цу даькъе профилактика елга къаьстта укх тIеххьарча хана мелденналга. Дуккхача коллективашка либерализм лелаю цу зулам доаллача гIулакхашца. Соахка республика къахьегама коллективашка корта бохабу малар тIехдаьккха мелара 2,5 эзар совгIа материалаш дIаяхьийтар чурча органий отделаша, цхьабакъда, царех юха 1,5 эзар жоп мара денадац. Цо тешал ду дуккхача предприятей кулгалхоша, общественни организацеша корта бохабу малараш меларцеи алкоголизмацеи къовсам лоаттабелга мелдалийталга. Цу тайпара моттигаш я В. И. Ленина, А. Шерипова цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача заводашка, Нохч-ГIалгIай гIишлон управленена чуйоагIача Грозненски аьшкбетонии заводе, кхыча предприятешка.

Корта бохабу малар тIехдаьккха меларца, алкоголизмаца къовсам лоаттабелга политически боккха лоархIам болаш декхар долга белгалдаьккхар гулбеннараша.

ДУВЦАР ПАЙДАНЕ ДА

Люцерна ги а даьтта доалла культураш а интенсивни технологегIа кхееча хана баьцовгIаш лораяра йолча Дунен халкъашта юкъерча симпозиумера

КПСС Нохч - ГIалгIай обкома политически просвещене ЦIагIа укх деношка болх беш я «Люцерна ги а маслиничии культураш а интенсивни технологегIа хьалкхееча хана баьцовгIаш лораяр» яхача темагIа йола симпозиум. Цига дакъа лоацаш ва 500 совгIа саг. Царца ба вай мехка 30 краера, областера, автономни республикашкара баьхка специалисташ, боахамий а РАПО а кулгалхой, семстанцейи баьцовгIаш лораяра станцейи Iилман болхлой, «Хёхст» (ФРГ), «Руссель Уклаф» (Франци) яхача фирмай викалаш.

Симпозиум хьайийллар РСФСР Госагропрома ги леладара йолча управлене начальника Е. В. Зосимовича. Цул тIехьагIа къамаьл дир КПСС Нохч - ГIалгIай обкома шоллагIча секретара Д. Г. Завгаева. Цо лоацца дийцар вай республика ги леладеча даькъе долча хьалах, дIахо лерхIачох.

Белгалдаьккхар, укх тIеххьарча шин шера НГIАССР колхозашкеи совхозашкеи гина йола люцерна хьалкхееча тоъал опыт Iоаяьлга, из дара во йоаца материально-технически база хьаяьлга. Из дегIайоалаяра тIахьожаш я «Гикаловское» яха объединени керте латта лаьрххIа Iилма - производственни система. Укх шин шера республика къахьегамхоша паччахьалкхенга дехкад шиъ эзар тонни люцерна ги. Из ерригача РСФСР долчох ах гаргга да.

Нохч - ГIалгIайчера гина лаьрхIа материал дIакхухьийтача рагIонашка хьайбай продукци алсамъяккхара де дезараша дIадех из дакъа кхы тIа а дегIадоаладар, гаргарча шерашка паччахьалкхенга 8—10 эзар тонн из маьхера продукци йохкар.

Из де йиш я люцерна хьалкхеяра технологи ма хулла чIоагIагIа тоаяра, хьувкъам бахьан долаш тIатеIIа къовсам лоаттабара наькъашца. Царех цаI ба Грознерча симпозиуме бувцаргбар — баьцовгIаш лазарехи зенерча садоахача хIамаехи лораяр.

«Хёхст» яхача фирма специалисташа баьцовгIаш лораяра леха средстваш ювцаш къамаьлаш дир Москверча цун представительства кулгалхочо В. Чарнетске, фирма сотрудникаша Я. Агнеса, М. Роттеле, Д.-Ф. Кайма. Лазараштеи зенерча содоахача хIамаштеи духьала деча гIулакхех дийцар «Руссель Уклаф» яхача французски фирма викалаша Г. Гегомяна, Ж. Тазэя.

Докладашта юкъе мукъа йолча хана симпозиума доакъашхой ювцача тематикагIа долча фильмашкеи слайдашкеи хьежар.

Тха штате воацача корреспондента лоацца интервью йир симпозиуме дакъа лоацача цхьаболча специалисташца. Оттадаь хаттар: «Симпозиума балха хьалхарча денах фу хет шоана?

И. К. Рябченко, РСФСР Госагропрома баьцовгIаш лораяра• йолча управлене начальник.

— Сона хетачогIа, ер лоархIаме а пайдане а къамаьл да. Специалисташта дикагIа довз баьцовгIаш лораяра даькъе дунен мехкаша дер. Укх симпозиуме хьийхача фирмаша кийчъяьча средстваехи препаратехи духхьал цар мехкашка хинна ца Iеш, пайда эц Канаде, Испане, кхыча моттигашка. Цхьабакъда, химикаташ, масала, «Децис» вай специалисташта йовзаш я, хIаьта «Баста» яхачох духхьашха хезад царна. Долче, баьцовгIаш лораяра йола керда средстваш тхо боахамашкеи регионашкеи дIакхахьийта доладелча, цар специалисташта ховргда царех мишта пайда эца беза а уж малагIа белгалонаш йолаш а я.

Л. П. Тихонов, гIаьнаш теда нокхарий дебадара йолча лабараторе начальник (Ростовски область).

— Ховш ма хиллара, люцерна лелаеча эггара халагIдар да цун хьувкъам лазарехи садоахача хIамаехи лорабар. Доазол арахьарча специалисташа йийца препараташ эффективни а пайданеча содоахача хIамашта Iаткъаш йоацаш а я. Сона хетачогIа, укхаза бараша дIаяздаь хургда симпозиуме хезар, тIехьагIа цох практически пайда а эцаргба пар.

А. Г. Дьяков, Наурски района «Красное Знамя» яхача колхоза керттера агроном.

— Тха боахаме гина лаьрхIа йолча люцерно 300 гектар дIалоац. Из тIачIоагIъяьй Г. Стеценкос кулгалдеча арендни звенона. Цу коллективе ворхI саг мара вац. Кхетаде хала дац, мел низкъала хургда болх бе хIараненa. Дале а, планаши социалистически декхараши люцерна ги доаккхараша кхоачашъю. Карарача шера цар лаьрхIад кIезигагIа бале а, хIара гектара тIара чуэца хьувкъам 0,5 центнера алсамбаккха. Из дара цIенхаштта новкъостал дергда баьцовгIаш лораяра хьакъехьа тахан тхона хезачо.

Симпозиума балха юкъе дакъа лоацаш ва КПСС ЦК юртбоахамеи кхачан промышленностеи отдела инструктор А. Б. Ярлыкапов.

Ж. АНАТОЛЬЕВ.

XIX Ерригсоюзни партийни конференце делегаташ

КУЛГАЛХО А ХЬЕХАМЧА А

Нохч-ГIалгIай цементни завод болх бе йолаелча денз шера план кхоачаш ца еш, хадданза паччахьалкхен декхар тIадусаш хьаенай цун коллектив шийтталагIча пятилеткага кхаччалца йолча хана. Цу юкъа укхаза хувцавеннав иттех директор. Паччахьалкхен планахи тIайнйцача декхарехи даим лоархIа ца ярал совгIа, предприяте коллективо арахеца цемент дика яцар, из хьаярга дIадодар планагIа долчул дукхагIа дар, долче, пайда барга дог доахилга а дацар, лоха яр къахьегама овсарле. Цунга хьежжа кIезига дар болхлоша ийду алапеш а. Лоацца аьлча, дегIаухилга сеца лаьттача ханага хьежжа болх беш яр цементни завода коллектив. Цун балха тIа нийслу кхоачамбоацараш, халонаш, къоастае еза проблемаш, цкъа санна дукхаза йийцар предприяте партийни профсоюзни организацей собранешка, производственни совещанешка, района партийнии советски органаша. Цхьабакъда, тIехьаюсачара хьалйоалалуш яцар коллектив.

Иштта цементни завода коллективо болх бара керттера бахьанаш укх тайпара дар: во яр къахьегамеи производственнии дисциплина, автоматизации механизации ца еш кулг-кара дора дукхагIдола балхаш, бизза пайда ийбацар балха ханахи производственни мощностехи, болхлой къахьегамеи бытеи хьалий йоакхо елга тесса дитадар. Долче, балхара дIабувлаш, каст-каста хувцалора болхлой, инженерно-технически болхлой. Иштта долча халача хьалашка къахьегаш йолча завода коллектива керте оттавир ши шу хьалха Усамов Юнади Данилбекович. КIезига-дукха болх а баь, предприятера гIулакхаш бокъалгахьа даха ца мегача, хьалха дIайхача директораш санна кулг а тесса дIагIоргва кердавар а, яхараш а дукха бар заводе. Цхьабакъда, ше цига балха вена дукха юкъ ялалехьа, уж санна бараштa дагалаттaш дар хургдоацилга дIахьекхар кердача кулгалхочо.

ЦIаьхха дагадоххарагIа, цхьа бахьан а доацаш цементни завода директоралла хьожаваьвацар Юнади Данилбекович. Цига кхачалехьа тайп-тайпара комсомольскии партийнии балхаш деш хиннавар из. Цо болх баьбар ВЛКСМ Шалински райкома хьалхара секретарь, парте райкома отдела заведующи, тIаккха секретарь волаш. Цу балхаш тIа башха-дика организатор, кулгалхо, принципиальни коммунист хилар дIахьекхадар цо. Уж гIулакхаш шийх доахкаш вола Усамов Юнади цементни завода директоралла хьожавир. Ши шу дизад из цига къахьегаш вола. Ханага диллача из йоккха юкъ яц. Цхьабакъда, цу лоацчача хана ше цига директоралла хьожаваьраш гIалат ца баьнналга, шийх бенна тешам цо боа ца баьлга къаьгга дIа а хьокхаш, завода коллектива болх бовзаргбоацаш эргабаьккха тоабаьб Усамов Юнаде. Майрра ала йиш я перестройке хьалхалаттачарех цаI из ва, аьнна.

Из цига балха веначул тIехьагIарча шин шера хIара бетта плани тIайнйца декхараши тIехкхоачашдеш, республикерча промышленни предприятешта юкъе яьржача социалистически яхье хадданза хьалха латташ хьайоагIарех я цементни завода коллектив. Дика къахьегама совгIат а кийчдаь, накъайода из XIX Ерригсоюзни партийни конференцена. Дерригача технико-экономически хьокхамий биъ бетта план дикка тIехкхоачашъяьй цо. Ши потребителашта поставкаш яра дола договорни декхараш а толамца кхоачашдаьд. Оттабаьча боарамал дукхагIа арахийцай 99 эзар сома маьха товарни продукци, заданел совгIа маьхалъяьккхай 71 эзар сома продукци, къахьегама овсарле лакхъяра биъ бетта план 120 процент кхоачашъяьй. Духхьал из лакхъяра чотагIа хьаяьй планал совгIа ара мел хийца товарни продукци. Предприяте коллективана эггара аьттув болашагIа хиннача дIадахача шера биъ бетта арахийцачул 11,5 эзар тонн цемент дукхагIа арахийпай укх шера цу юкъа.

Ши-шегIа хьахиннадац бIубенна къа а хьегаш, завода коллектив боаггIача боарамагIа болх бе йолаялар. Духхьал ший хьинарах хьахинна хIама лархIац цунах предприяте директора. Ше цига къахьега волавеннача хьалхарча деношка денз общественни организацей новкъосталца из хьажа волавелар предприяте цехашта, производственни участкашта керте латтарий организаторски гIулакхашка, хьанна фу дулургда, къахьегам мишта вIаштIехьбаккха хов. Къахьегама ветеранашца, новаторашца, яхье хьалхалаттарашца, активисташца дага а вувлаш, коллектива болх тоабара йола чура резерваш, керда наькъаш техка волавелар из. Шоай балхах тIехдика кхеташ, хьалхашка латта декхараш даим цIена кхоачашдеш, болхлошкара доаггIар хьадехаргдола специалисташ оттабир цо цехаштеи участкаштеи керте. Производства дай шоаш хилара йола уйла дег чуйоссийтар цо мугIарерча болхлошкара инженерно-технически болхлошка кхаччалца бараштa. Аз аьннар чакхдала деза яха балха тIара командни стиль дIа а яьккха, ше де мел лаьрхIар царца дага а воалаш дора Юнади Данилбековича. Къаьстта чIоагIа йоакхо е волавелар коллектива перспектива, социальни проблемай, болхлой къахьегами царна юкъера социалистически яхьи кхетамца вIаштIехьяккхара. Уж организаторскии кхетамеи балхаш а деш, цхьан-шин бетта предприяте болхлой шийх бола тешам чIоагIбир цо. Долче, дика къахьегама лер а юташ, дIадоладелар завода коллектива гIулакхаш. Беттагара беттага пачча хьалкхен план меттел тIайнйца декхараш а тIехкхоачашде болабелар завода болхлой. Цар хьахьекхар балха тIа нийслу кхоачамбоацараш цIендаь дIа а доахаш, хьалхашка увтта халонаш эшаеш, мехка шерра яржаш латтача перестройка дIадеххача бесса шоай къахьега низ кхоачаргхилар.

ТIаккха ший оагIонгахьара болхлошта эшачунга хьожаш, цар йоакхо хадданза еш болх бе волавелар Юнади Данилбекович. Кулгашца деча халача балхашта механизаци йир. Хьалха дIадахача шерашка болхлошта кхача баа столови яцар, салаIара, кхыметтел кулг-юхь дила а моттиг яцар заводе. ДIа-хьа мел хьежача нувхий гувнаш латташ, Iалаьмате лоха яр производства культура. ХIанз цIена, лостамбаь я цехаш, предприяте ков. Гобаьккха дIаегIай гаьнаш, зизаш, хьинаре къахьегара болхлой тIахьехаш йола гойтара агитаци дика кийчъяьй ерригача цехашка.

ТIеххьарча шин шера социальни даькъе йовзаргйоацаш хувцаеннай тха завод, — йоах бийдала цеха начальника Исмаилов Iусмана. — ХIара цехе я дика кийчъяь бытовкаш, душевойш, парилка, бассейн, салаIара дола цIа чудола помещенеш. Цкъа Iаховш бIаь саг Iоха йиш йолаш столови хьалъяьй заводе. Болхлошта салаIара долча цIагIа я бос бола телевизор, бильярд, шахматаш, шашкаш, хан-ханнахьа хулийт цига деша керда газеташ, журналаш. Предприятерча столовена уллув я мерза дааращ кийчдергдола кондитерски цех, маькха-булочни изделеш хьаергйола пекарни, кхачани промышленнии товараш дохкаргдола тикаш, парикмахерски, кхыйола соцкультбыта объекташ. Уж дерригаш а тхоай низаца оаха хьадаь гIулакхаш да.

Предприяте къахьегаш болча наьха бераш берий бешамашка дIаннийсдаь хIанзлехьа из проблема къоастаяьй укхаза. ДIадахача шера хьалъяь йисте а яьккха, эксплуатаце дIаелар 270 бера лаьрхIа берий беш. ХIанз хьалдаь доалаш латт бIаь квартира йола ши цIа. ТIайоагIача пятилетка хьалхара ши шу чакхдалалехьа квартираш эшаш бола берригa болхлой кердача фусамашца Iалашбе лаьрхIад завода кулгалхоша. Цу гIулакха мел эша таронаш йолаш я цементни заводе. Иштта шоай йоакхо еш хиларах, къахьегамеи бытеи хьалаш цIенхаштта тоадарах шоай хьинар кхо ца деш къахьег болхлоша. ТIа-тIа цементни завода болх тобара предприяте директора ког гIортолга еш бола цехий кулгалхой, башха-дика специалисташ кIезига бац укхаза. Царех ба цехий начальникаш Дидаров Сослан, Лорсанов Ризван, Исмаилов Iусман, Наурбиев Рамзан, Межидов Сайд-Ами, кхыбараш. Уж ба Усамов Юнадеца цхьана перестройка наькъа тIа а баьнна, бIубенна къахьегаш бола юкъерча звена кулгалхой. Цар массане а доккхал а деш, балха тIа доккхий къахьегама мулаш доахаш, шоай коллектива сий лакхалоаттадеш бола бIаьш болхлой ба укхаза. Царех ба къахьегама ветеранаш Ф. М. Дерин, К. П. Смирнова, Х. Джанбеков, М. Мааев, М. Серганов, дукха бараш а. Шоай бехкагIа балха тIа цхьаккха тайпа хьовзам а ца хулийташ, хIара сменагIа нормаш 140 — 150 процент кхоачашъеш бола производственникаш ба уж.

Предприяте болх тоабаларга хьежжа лакхденнад болхлоша ийдеи дола алапеш а. Юнади Данилбекович цига балха веначул тIехьагIа хIара болхлочо эца алапи 332 сомага дIакхаьчад. Цунца лакхбеннаб болхлой материальни безам, цIенденна дIадаьннад болхлоша къахьегамеи производственнии дисциплина телхаелга, бIаьсти хьа маялленгехьа болхлой «дIаьха сомаш» даха бахара уж балхара дIабувлаш хувцалулга. Лоацца аьлча, чIоагI а енна дIаэттай цементни завода коллектив.

Хьаьнала болх беш, балха тIа доккхий хIамаш карагIдувлаш вола саг массаза а хиннав вай мехка сийдолаш. Иштточарех цаI ва ала йиш я тешшаме цементни завода директор Усамов Юнади Данилбекович. Балха тIа цунна карагIдийнна дика гIулакхаш белгала а доахаш, дуккказа совгIаташ тийнад Ю. Усамовна. ВЛКСМ XVIII съезда делегат хиннав из. ХIанз Юнади Данилбекович вода вай Даьхен столице Москве XIX Ерригсоюзни партийни конференце делегат а волаш. Цунна карагIдийннача гIулакхаша къаьгга хьахьокх харжа а воагIаш из делегаталла хержалга.

Б. КОСТОЕВ.

СУРТА ТIА: Ю. Д. Усамов.

В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

ЛОАРХIАМЕ ДЕШАШ ДУВЦАРГДА

Кастта Москве болх бе дIайолалургьа XIX Ерригсоюзни партийни конференци. Цу форуме дакъа лоацаргдолча вай республика викалашта юкъе ва «Оргтехника» Грозненски производственни объединене генеральни директор Мкртичан Альберт Андрясович. Укх деношка цунца къамаьл дир тха корреспондента Х. Накастоева.

— Альберт Андрясович, мишта накъа йода «Оргтехника» коллектив XIX Ерригсоюзни партийни конференцена?

— Цу партийни форума накъа долхаш тха коллективо доккхий социалистически декхараш тIанйцар. Карарча шера ялх бетта план из конференци йолалу ди хьатIакхоачаш кхоачашъе лаьрхIад объединене коллективо. Оахош тIанйца декхараш кхоачашдергхиларах бIуболийташ да тха хIанзара хьокхамаш. Масала, биъ бетта план тIехкхоачашъяьй. Укх бетта а доагIа тхо графикал хьалха. Укх деношка пхе бетта план кхоачаш а яь, июнь бетта заданегIа болх бе долалургда тхо.

Экономически керттера хьокхамех лаьца аьлча, экспорта машинаш лоаттаяра биъ бетта план кхоачашъяьй оаха. Иштта тIеххкхоачашъяьй цIена пайда бара план а.

Со цхьаккха шеко йолаш вац коллективо ше тIайнйца доккхий декхараш сийленца кхоачашдергхиларах, хIана аьлча, берригаш а дог ураэтта, болх бе лаьрхIа ба.

— Мишта тIанйцар Iа коллективо хье XIX Ерригсоюзни партийнц конференце делегаталла харжарах бола хоам?

— Партконференце делегаталла харжаро пачча хьалкхен план а коллектива хьалхашка латта кхыдола декхараш а кхоачашдара тIехьа боккха бехктокхам тIабулл сона. Тха коллективе дуккха а хинна хила мег цига бахийта мегаргбола нах. ХIаьта а нах сох тийшар. Цо дуккхача хIаманна декхарийла ву со, кулгалхо санна а саг санна а. Сайх бенна наьха тешам боа ца бе хьожаргва со.

Цу мо йоккхача берригача мехка коммунистий форуме эггара хьалха хержав со. Цох вокккхийвеш а ва.

— МалагIа дешаш дувцаргда, хьона хетачогIа, коммунисташа шоай конференце?

— Сона хетачогIа, цига дувцаргда, перестройка дIайолаелча денз фу де вIаштIехьдаьннад, малагIа толамаш даьхад, малагIа таронаш гучаяьхай. Самофинансировани, йизза боахама расчет, арендни а дезала а подрядаш, иштта кхы а кердадараш вай вахара юкъекхувларо фу пайда беннаб паччахьалкхенна, малагIа пайда беннаб наха, кхы фу дала йиш я цар, сенга дог доахилга я.

Иштта, цига дувцаргда аьнна хет сона перестройка процесс сихъяра, кIоаргъяра, шерьяра наькъаш а цунца дувзаденна берригача коммунисташта а парте боацача советски наха а хьалхашка латта декхараш а.

Конференце айде дезаш кхы а дукха дешаш да. Геттара боккха лоархIам болаш да, масала, дIаяхача «застойни» оалача ханара административно - низбара хьисапе болх бе Iема кулгалхой перестройка процесса юкъебоалабар, уж кердача хьалашка болх бара тIаберзабар.

ДикагIйола опыт—массанена

ЯХЬА ИНИЦИАТОРАШ БОЛЧА

Паччахьалкхенна дулх, шура дIаялара карарча пятилетка кхаь шера план XIX Ерригсоюзни партийни конференци хургйолча дийнахьа кхоачашъе Шалински района хьайбаш леладараш тIахьехаш кхайкарал дир соахкара шу чакхдоалаш «Курчалойский» совхоза болхлоша. ХIаьта лаьрхIар чакхдаккхара ерригa шоай таронаш оарцагIъяьха, низ кхо ца беш къахьегаш хьа а боагIа, дика хьокхамаш а гойт. Масала, хьайбай продукци дIаялара соахкара план ийс бетта кхоачашйир цар. Из толам баккхарах шера итогех районе котало яьккхарг а лаьрхIа, карара кара тела цIе байракха а луш района сийлен Улга тIа яьккхар из совхоз. Иштта сий дир укх шера хьалхарча кхаь бетта социалистически яхье районе котало яккхарах а. ХIаьта цхьоалагIча квартале план 200 тонн йолаш 260 тонн шура, планал дукхагIа дулх дIаделар цар паччахьалкхенна.

Из толам баккхаро паччахьалкхенна дулх дIадалара шийтталагIча пятилетка кхаь шера план хIанзле кхоачашъе аьттув балийтаб, совхоза хьайбаш леладарий, хIаьта шура дIаялара яр кхы а 185 тонн дIаелча кхоачашхул. Йисар июнь бутт юкъекхоачаш дIаяла низ дIакхоачаргхиларах шеко яц совхоза кулгалхой. Тамаш а яц. ХIана аьлча апрель бутт чакхбаьлча йисар 75 тонн мара яц. Цул совгIа, хIанз, хьайбаш мошача доакъарца кхаба доладаьчул тIехьагIа, денгара денга тIакхеташ я йоаккха шура.

МалагIа гIулакхаша карагIдоалийт цу боахама коллектива иштта хьаьнала къахьега?

— Эггара хьалха хьайбаш леладарий болх арендни, дезала, коллективни подрядагIа вIаштIехьбаккхаро, — йоах цу хаттара жоп луш совхоза директора Шовлаев Макан Махмудовича. — Балхацара безам совбаккхара геттара доккха новкъостал ду наьха бытовой, социальни хьалаш тоадара совхоза администраце хадданза йоакхо яро а.

Хозахета аьнна дешаш дац уж. Долаш дар да. Масала, дулха кхоаба дерригa хьайбаш леладе подрядагIа Айдамиров Мухьаде, Юсупов Вахе дезалашта дIаденнад. Совхоза администрацеца а ший тайпара договор оттаяьй цар.

Укх шера хьалхарча квартале паччахьалкхенна 208 бежан дIаделар Мухьадеи Вахеи дулха. ТIеххьара чот техачул тIехьагIа, царех хIаране дозал 384 килограмм а лаьрхIа, 198 бежан тIехдика тоаденна дар санна дIанйцар. Из толам мел боккха ба гойтара цхьа хIама да белгалдаккха доагIаш. Ерригача района кхыча боахамашкара тIехдика тоаденнад, аьнна хьалхарча квартале дIанйцараш хилaнзар 120 бежан мара.

Кхы а цхьа хIама да. Укх шера хьалхарча кхаь бетта хIара бежана кхозза дукхагIа тIа а кхетийташ, центнер дулх даккхарга 38 соми 28 кепиги кIезигагIа дIадахийтар, соахка цу юкъа хинначул. Бакъда, цу хана хьайбаш леладеча подряд юкъейоалаянза яр.

— Бежан эшача боарамагIа дерстачул тIехьагIа дIахо кхабарах из кхы тоалургдоацилга ховш, зехьа доакъар доа ца дара, цу сахьате дулха дIалу цар. Масала, Айдамиров Мухьаде иштта дола диъ бежан дIаделар апрель бетта дулха хIара кIира цхьацца луш.

— Уж хIаране дозал 411 килограмм долаш дар, — йоах М. Шовлаева. — Хьалха иштта дацар. ЦаI боарамагIа дерстача цхьаь из дIа а ца луш, цунах дIатохара кхы а иттех бежан тоадаллалца биъ-пхе бетта кхоабар, зехьа доакъар а доадеш. Цул совгIа, гIаххьа тоаденначул тIехьагIа бежан цу юкъа гIеллуш моттигаш а нийслора.

Ши шурий ферма я цу боахаме. Цар коллективашта юкъе яьржача яхье хьалха Ахматханов Абусолтас кулгалдер я. Цига а хилар тхо.

ЦIена, лостам болаш яр коа-карта. Хьайбаш чулаттача хIара помещенена, хьайбаш леладарий цIа долча тIадолха гIашлой лела наькъилгаш жагIа, асфальт йилла тоадаь дар, дехьеи сехьеи шинна оагIорахьа егIа гаьнаш а йолаш.

— Укх шера В. И. Ленин ваьча денна хетадаь субботник чакхдоаккхаш тха хьайбаш леладерашта де карагIдаьнна дика хIама да из, къона гаьнаш дIайогIар а гIашлой наькъаш хьалдар а, — йоах Ахматханова. — Хов царна хIанз, доахан хьа а ийца арендни подрядагIа болх бе баьнначул техьагIа, совхозо ахча хьа а хийца, из болх шоашта бергбоацилга, хIаьта бича а цунга дIадахар шоай кассера дIадала дезаргдолга.

Эггара хьалха хьайбаш леладарий цIагIа дуг тхо ферма заведующе. Цига чувоаллача урагIъяхийта къахьегама сийлен цIе байракх я, лаьгIо хьекхача михо ловзаеш. Биъ бетта итогех ферма яьржача социалистически яхье хьалхара кхо моттиг яьккхача доярка Узаева Медни, Ахмадова Яхи, Халадова Куржана, план 4000 грамм йолаш, дIабахача бетта дийнахьа юкъера лаьрхIача 601 грамм дулх тIакхетийташ болх баьча скотника Айдамиров Мухьаде сийна айяь яр из.

Чудолх тхо цIеча уголоке. Сийрда, цIена я цу чу. Телевизор, магнитофон, пандар кхыметтел - салоIача хана сага мел эшар дар цу чу.

«Толам баккхарца оаха даькъалду шо!» аьнна йоазув а долаш массанена гургйолча моттиге хьалъэлла цIе вымпел я. Из фу бахьан долаш еннай хьахьокхаш да цунна кIалгIолла даь йоазув. «ЦхьоалагIча Мая сийна яьржа хиннача социалистически яхье совхозе котало яккхарах, Даьхенна шура дIаялара карарча пятилетка кхаь шера план шин шераи биъ беттаи кхоачашъярах», аьнна да цу тIа.

— Мишта кхоачашъяьй? Кхы а 75 тонн шура дIаяла езаш ма дий шо-м кхаь шера план кхоачашъяра? — оаха аьлча, вела а венна Ахматханова укх тайпара жоп делар:

— Бакъда, шура дIаялара кха шера план кхоачашъяра совхоз кхы а 75 тонн дIаяла езаш я хIанзчул тIехьагIа. Цхьабакъда, из де дезар тха ферма яц, Агуев Идриса кулгалдер я. Тхо даьннад шура дIаялара пятилетка кхаь шера план яь.

ТIехьагIа тахкача гучадаьлар, цо дийцар бакъ долга, хIаьта цун коллектива новкъосталца шура йохкара кхаь шера план май бутт чакхбоалаш кхоачашъе совхоза карагIдаргдолга.

Хьалха бруцеллезни ферма яр из. Геттара кIезига шура луш дар цига леладаь доахан. Из бахьан долаш хадданза зенаш а дора совхоза. Лоацца аьлча, перестройка яра новкъа баьлча из гIулакх кхы ла йиш йоацаш, цига лаьтта цамогаш дола доахан бIаьсти ахканарча лагерашка дIадугггаше а реконструкци йир ерригача помещенешта, лазар кхы даржаргдоацаш коара тIехнахьара лаьтта дIа а даьккха, цига помещенешка дезинфекци еш массехказа молхаш теха гIулакх дир. ТIаккха мехка кхыча областашкара хьакхувлаш дикача фух доахан дIаоттадир цигача.

Наьха бытовой хьалаш тоадара хьайбаш леладарий цIа хьалдир. ЦIеча уголокал совгIа столови, буфет, хаьхошта а дежурни йолча дояркашта а салаIара хьакъоастаяь моттиг я цу чу. Дукха ха йоацаш хьа а яь хIанз болх беш я «фински» бани.

Цу дерригне хьинар айдаьча хьайбаш леладераша низ дIакхоачар ду ма хулла дукхагIа шура, дулх даккха гIерташ.

ШоллагIча фермера балха хьалаш а доахан а дуккха вогIа да цу ферме долчул. ХIаьта болх хьабе ховш а ловш а дукха нах боллаше а, воккхара санна толамаш даха карагIдалац. Из кхетаду совхоза кулгалхоша.

— ЦхьоалагIча ферме даьра де лерхI оаха укх шера цу ферме а, — йоах М. Шовлаева. — Доахан ахканарча лагерашка дIадугггаше а, дIадоладергда балхаш. Къувлар хIанзчоа цаI мара дац цига дIаоттадара тоъал дика доахан ца хилар. Уж лаха Херсонски областе, Ставропольски крае, бахийта нах ба тха. Дукха рузкъа а дIадахийта дезаргда из гIулакх чакхдаккхара. ХIаьта а соахка пайда баь даьккхача ахчах 157 эзар сом да тхога. Цкъарчоа тоаргда из. Цхьабакъда, тIехьа тIайоагIача хана доахана Iул оахаш хьалкхедаь шинараш юкъекхувлаш мара тоадеш хургдоацаш вIаштIехьдоаккхаргда. Из гIулакх де йиш йолаш да тхо. Соахка хIара бIаь Iатта тIехьара 96 Iасилг хьакхоастадир.

Иштта дIадоладаьд курчалойцаша ер шу.

М. ХАМАТХАНОВ.

Пайдане гIулакх

Дезала подрядах пайда баргхиларах дог тийша ба Малгобекски района М. Горьке цIерагIча совхозе. Цу хьисапе болх берех я БелхароевгIар дезала звено.

Цун болх леррттIа дIагIоргболаш, совхозо дезала звенона дIаеннай тайп-тайпара техника: трактор, сеялка, культиватор, опрыскиватель.

60 гектара тIа доакъара свекла хьалкхееш ба БелхароевгIар. Цу кхай тIа молхаш теха а баьннаб уж.

М. МИКАИЛОВ.

ХIАРАНЕ ДЕКХАР

Дог деладеш да тахан вай вахаре хулаш латта хувцамаш. Цхьаккха оагIув йисаяц уж хьокха ца луш. Кердача хьалашка хIара сага хьалхашка дукхагIа декхараш увт. ДукхагIа уйлаш е а дикагIа къахьега дезаш а да гIулакх.

Итт шу да аз ферме болх бу. Тахан со тIехьашкахьа хьежача къаьгга бIаргагу цу ханара денош. Фу хьал дар тха цу шерашка, лерттIа болх дIабахьа йиш хулийташ. Хайра хьал дацар. Корпусаш готта яр. Доахан кулгашца деттар. Кхо шодашца дIадоахар. Лоацца аьлча, механизаци яцар. Сагота бацар совхоза кулгалхой а. Дукха кхоачамбоацараш нийслора. Болх мишта баьб оаха цу хана аьле а хеталу сона тахан.

Цу хана хинна кулгалхой дIабаьхаб балхара. Ши-кхо шу хьалха керда директор хьожавир совхозе. Да веларгволаш дацар цу хана тха хьал.

Бакъда, кердача директора, халонаш эшаяра тхо дерригаш оарцагIдаьха дIаболабир ший болх. Тахан а тIехьа тхол хьалхагIа Iуйрийна ферма тIа вай лелаш хул из.

Укх тIеххьарча шерашка аттача баьннаб тха болх. Хьалъяьй керда ши корпус. Дикача фух дола доахан ийцад. Силос чуйолла кIоагаш даьхад. Укх шера хьаелла лерхI кормоцех а.

Хиннача хувцамаша карагIдаьнначох кхоачам баь Iе бокъо лац тхона. Из дош дика кхета а деш къахьег оаха. Доакъар боагIача боараме тел хьайбашта. Цудухьа укх бетта а тIехьа Iаьсашта йол тела вIаштIехьдийнад тха.

Ферма тIа дукха ба хьалхале лелаю доярках, бежа Iуй, Iаьсашка хьожараш. Царех ба доярках Магомадова, Усманова, Мержоева, телятницаш Козлова, Мироненко, кхыбараш.

Укх шера хIара беттача Iаттагара 2300 тонн шура яккха декхараш тIайнйцад аз 2500 тонн шура яккха — А. Усмановас, иштта кхычар а. Укх шера биъ бетта хIара беттача Iаттагара 933 килограмм шура яьккхай. Айса денна дош кхоачашде хьежаш къахьег аз.

Къахьегарга хьежжа салаIа а дог доагIа. Ферма коа йолаш я ЦIе уголок, цу чу я телевизор, пандар, газеташ, журналаш.

Райпо автолавкаш я тхона товарашца Iалашо еш. Бакъда, хайра хIама хилац цар чу хьаэца. Из дош массаза дийцад оаха. ХIаьта хувцамаш хулаш дац. Бакъахьа хетар райпо кулгалхоша тхоай уйла йича.

Перестройка... Цу дешаца дувзаду хIара советски саго ший вахар. Къамаьлаш дита а дита, гIулакхаш де деза ха хьатIа эттай.

З. БАТАЕВА.

Малгобекски района «Кавказ» совхоза доярка, НГIАССР Лакхехьарча Совета депутат.

Химически реагенташ арахецача Карабулакски заводе къахьегаш кIезига бац кагирхой. Тайп-тайпара балхаш ду цар. цхьабакъда эггара дукхагIа ба уж керттерча производстве.

ШоллагIча цеха коллективе массане лоархIаш а сий деш а бола оператораш ба Морозова Галина, Бондарева Антонина, Есипова Надежда, Богатырева Ольга. Тоъал балха опыт а лакха говзал йола а оператораш, машинисташ ба уж.

Грознера № 1 йола технически училище чакхъяьккхачул тIехьагIа баьхкаб уж укх заводе болх бе. Шоаш къахьегача массехк шера ала хIама, даккха гIалат доацаш болх беш а ба.

СУРТА ТIА: аппаратчицаш А. Балбуцкаяи (аьрдехьаръяр) В. Павлован.

Р. АУШЕВА сурт.

Перестройка: фуд новкъадар

АЬННАР ЧАКХДОАККХАШ...

Карабулакски химически реагентий завода технологически цеха юххьанцара партийни организаци заводе эггара йоккхагIчарех я. Цунна чуйоагIа лабораторей, контрольно - бустама приборий цеха, энергоцехий партийни группаш. Ерригача производственни участкашка, балха моттигашка хIана бац аьнна къахьегаш ба коммунисташ. Цу цеховой партийни организаце балхах тийша я дукхагIча даькъе ерригача коллектива кхел.

Цу парторганизацена чувоагIача 43 коммунистех 26 химреагенташ арахецача цехе болх беш ва. ХIанз хозрасчета тIа яьнна коллективо къахьегача хана къаьстта лоархIаме да перестройка еча дакъалоацача хIара коммуниста хьинаре позици хилар.

Цеховой парторганизаце секретара С. А. Абрамяна, партгрупоргий П. Газдиевай, В. Ковалева балха тIа массазара хIама а хинна дIаэттад коммунисташца вIашагIбетталулга, беседаш чакхйоахалга. Партийни актива предложенех перестройка керттера белгалонаш хьагойташ йола йоккха стенд кийчъяр, шерра гласность а йолаш критикеи самокритикеи хилар, социальни, бытовой гIулакхашта дукхагIа теркам тIаахийтар баьнналга из дерригa а цеховой партийни организаце хьалхаленца вIаштIехьдаьккхад укх тIеххьарча хана. Цу даькъе болх белга хьалхагIа а дацар алга-м дац, бакъда хIанз санна чIоагIа теркам тIа-м бахийтацар цу дешашта.

Коллектива, партийни актива боккха пайда луш хIама да укх тIеххьарча хана завода кулгалхой керттера специалисташ цехий болхлошца вIашагIбетталулга. Бакъда уж вIашагIкхетараш цхьа лостам боацаш чакхдувл. ХIаьта тахан боахама доалдара кердача формагIа къахьегача хана болхлошта дагадоахкараш дукха да: алапи лакхагIа хулга, балха новкъарле ер цIендаь дIадоаккхилга, брака никъ бехкалга. Дукха ха йоаццаш нахаца къамаьл деш завода директора И. Лысенкос белгалдаьккхача тайпара хьалхагIа иштта вIашагIкхетарашка хадданза кулгалхошта леткъаш хулар болхлой, хIаьта укх тIеххьарча хана арахецача продукце дикалах, къахьегамеи технологическии дисциплинах шоаш дукхагIа дувц цар. Из фу яхилга да аьлча, коллективо дика кхетаду толамий дIоагIа тахан къахьегамах тийша долга.

Цеховой партийни организаце идеологически болх чIоагIбара деча гIулакхех аьлча, белгалдаккха деза укх тIеххьарча хана агитаторийи политинформаторийи лоархIам мелбеннилга, коммунистически къахьегама школашкара занятеш хила беззача боарам тIа чакхъювлац. Цу хьакъехьа кIезига дийцадац профкома председателага А. Кулдиновайга. ТIаккха хIанз хозрасчет юкъе а йоалаяь къахьега доладеннача хана заводерча хIара саго экономически дешар Iомаделга боккхача лоархIаме долга дувца эшаш дац. Из болх белга партийни собране еоцамагIа планови отдела йоккхагIа йолча инженера Р. Семенихинайна тIадиллар. Бакъда, чIоаггIа уйла яйташ хIама да занятешка болхлой во ухаш хилар. Цхьан ах сахьата баьгIе «удараш» а нийслу. Бехктокхам ца кхетабелга, дисциплина ца хилар мара дац из.

Дукха ха йоаццаш «ЧП» хилар Р. Семенихинас занятеш чакхйоахача «В» смене. Реакторни блока аппаратчикаш аргIанарча экономически занятешка баха а ца тугаш Iийра. Бахьан? Цар йоахар оборудовани болх ца беш сеца лаьттай аьнна шоашта ца боагIа бехк баьб. ХIаьта из иштта дацар. Духхьал цу смена аппаратчикий бехкагIа лаьттаяр оборудовани болх ца беш. Цу тайпара дика доаца хьал хьахиннад партийни группа кхетама болх во беш хиларах.

Бытеи къахьегамеи хьалаш тоадаларга хьежжа шоай йоакхо ярга хьежжа хоалу наха перестройка зIийрган. ХIаьта цу даькъа хIанз а де дезараш кIезига дац. Иштта йIаьхача хана медицински болхло вац заводской медпункте, балха моттигашка аптечка яц. Уж кхоачамбоацараш ший ханнахьа дIадаха дезараш бар коммунисташ А. Кудинова, И. Гоголева.

Дукха нах леткъ Сунженски автотранспортни предприяте балха а. Дукха моттигаш я цо ший ханнахьа транспорт ца лоаттаяр бахьанце завода къахьегамхой балха тIехьабийнна.

Производственни гIулакхаш тIехьашка теттача бахьанех да бийдал лоаттаеча смежникаша шоашца оттадаь договор хадданза юкъагIа доахаш хилар а. Каст-каста нийслу кийча продукци дIаяхьийтара кхоачам боллаш вагонаш йоацаш а. Из бахьан тIадиса декхар доккха да.

ДIадахача шера тIеххьарча биъ бетта графикал дика хьалха ювлаш хьаера завода коллектив. Бакъда тIехьадусалга дIадаккха вIаштIехьдаланзар. 1988 шу долалуш 1,5 эзар тонн гаргга химреагенташ яр. Хьалхарча квартала балха итогаша тешал ду хьалхашка латта декхараш кхоачашде тха низ кхоачаргболга. Укх шера чакхъяьннача юкъа 100 тонн гаргга планал совгIа продукци арахийцай заводо. Уж темпаш лакхъенна мара лохлургъяц. Балха тIа шоашкара хьокхам телаш ба цеха коммунист Р. Бавинова, Г. Бекетова, КПСС Нохч - ГIалгIай обкома член Л. Ершова, В. Корникова, Х. Газдиева.

Духхьал производственни план кхоачашъярах дог лаза Iац цехови партийни организаце коммунисташ. Цар теркама кIал лоаттаду хIара коммуниста общественни вахаре дакъа мишта лоац. Хьаэцаргба вай масала ший лоIамах йолча халкъа дружина болх. Цу юкъе дакъа лацара тIера боацараш нийслора. ХIаьта из бахьанце укх тIеххьарча хана Карабулак яхача поселке сайрийна общественни порядок телхаеш моттигаш ма нийслой. ХIана аьлча, тха завода халкъа дружина массарел а йоккхагIа я. Цудухьа партийни организаце коммунисташта тIадиллад из болх тоабелга.

А. СИНЧИНОВ,

Карабулакерча химреагентий завода партбюро секретарь.

БОЛХЛО—СИЙ ДОЛА ЦIИ

Грозерча машиннаькъа станце вагонни депо мухь кхухьача поездашта технически гIулакх деча пунктера дIахьежача дикка гаьна латтача электровоза юхе хьувзаш яр пхьошаш доаца моажа бос бола пинжак ювха цхьа кхалсаг.

Пункта помещене корагахьа юхь а йолаш ягIача кхалсаго аьлар:

— Укхазара дIа бIаргагуш йоаллар я-кх из хьога тха парткома секретара Бондаренкос йийца Хумашева Зина. Нагахьа санна, цох дикадар аьннадале, гIалат-м ваьннавац из.

Селекторца кхайка хьайийхар цо ше ювца кхалсаг.

Зина юккъерча дегIара, дикка ханчу енна саг я. Бакъда, юхь тIара а тIах аьнна кадай хиларга диллача а шийн яьннача ханал гаьна къонагIа хет из. ХIаьта цун ба маьре баха мехкарий, хIаьта цар а — шоай дезал.

— Со-м гIалгIай захал а я, — яхаш бегаш бу Зинас. — Са цхьа йоI БековгIарга маьре я.

23 шу да цо духхьала цу цхьан пункте болх бу, из слесарь я. ДикагIбола ремонтникаш ше бувцаш хьалхарчарца цIи яьккхар цун Бондаренко Николай Савельевича. Цо ремонт яь моттиг тешаме я тха, яхаш дувц секретара. Сона яйзача хана денз коллективе дика ювцаш хьайоагIа Хумашева Зина. Дисциплина чIоагIа йолаш, шийгара гIалат ца доалийташ чакхъяьнанй из.

— Хумашева Зинаида Хасанбиевнас хадданза кхоачашъю шийн балха норма 110 — 115 процент. — аьлар мухь кхухьача поездашта технически гIулакх деча пункта начальника Азизова. — Из дуккхаза а котъяьннай социалистически яхье. Болх дика беш хиларагIа 1972 шера цунна елар НохчГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота. 1980-чей 1986-чей шерашка социалистически яхье котъяларах йола знакаш. Цунна иштта дуккхаза а тийннай депо а машиннаькъа Грозненски отделене а сийлен грамоташ, премеш.

— Дукха ха яц аз укхаза болх бу, — аьлар пенсе йоллаше а хIанз болх беш йолча Джабраилова Манжана,— Сона чIоагIа накъаяьннай Зина. Со цул гаьнна йоккхагIьяле а, цунна болх дикагIа бовз. Цхьадола хIама цунга хоатт оаха. Деза а ца хеташ новкъостал ду тхона Зинас. Тхо а дIаIемад цунца, цо санна болх цIена бе гIерт тхо а.

Иштта тешал ду цунна балха тIарча кхыча новкъосташа а.

— Ер болх безабенна со укхаза енай, аьнна, ма хеталахь, — аьлар Зинас. — Миішта безалургба укх тайпара бола болх кхалсага, къаьстта къона хилча хIаьта а. Ког дIа мел баькхача мазут ма дий укхаза. Со дикка къона ма яри укхаза балха йоагIача хана. ХIаьта са кхо йиIиг яр хьалкхувш. Царна тIадувха барзкъаш, цIагIа лелаю хIамаш эшар. КIаьнкашта санна доацаш, дукха ма эший йиIигашта. Укхаза йоагIаш столове балха йолчара хьа а яьнна, ера со. КIезига дар цига хьадоагIа алапи. Цудухьа дукхагIа алапи даккха ера со.

Бакъда, дехке-м яьннаяц. Со балха сначи хьалхарча шерашка санна доацаш хIанз аттагIа а да болх бе. Цу хана айса Казахстане йолаш хьийга хало дага а ехе, са тедора аз сай. Цига колхозе бахар тха дезал. Къе, меца, шийла дар хьал. Тхо, бераш, кхай тIара кIи канаш лехьаде ухар. Царех даьха кIи фийгаш калхьарца эхье олгаш е худар дора. Из а массаза хилацар кер биззал. ХIаьта школе яха ха кхаьча хинна со деша яха. йиш йоацаш йисар. Цудухьа хIанз вIалла дешар ца ховш а я.

ХIанз фу хала да? Ди тIехьа тоалу вахар, балха тIара хьалаш а. Хьалха тха пункте кхы цхьаккха ца дийцача а, барзкъаш хувца моттиг а яцар. ХIанз балха дувхаду барзкъаш хувца цIа да, цхьан дика тIа водаш санна кийчвенна балха хьавоагIа, укхаза балха ца хилча санна хоза барзкъаш дувхаш чувода. Кулг-юхь йила, лувча моттиг я. ДелкъийгIа хIама даа а салаIа а цIа да.

Хан-ханнахьа балха барзкъаш, кога ювха хIама хулийт. Цу дерригане а хьинарегIа болх бе дог оттаду.

Иштта раьза я къахьегама ветеран, коммунистически къахьегама ударник Хумашева Зина шийн балха, шийн вахара кхела.

Дуккхача шерашка хьаьнала къахьегарахи коллективаа общественни вахара дакъа лацарахи Хумашева Зинайна еннай «За трудовую доблесть» яха медаль.

—ХIанз, перестройка дIахьоча хана, дагардар кхера а ца кхераш дIаала йиш йолча хана, кхы а безамегIа болх бе дог доагIа, са аттагIа доаккхалу.

Касталашха хургйолча парте конференцена дикагIча тайпара накъадаха гIерт тхо, — яхаш дувц Хумашева Зинас.

Р. ЧАХКИЕВА.

Цхьаккха вицвеннавац, цхьаккха дицденнадац

ПАРТИЗАНА НИКЪ

Цунга хьежача ховргда из шийн вахаре дукха хIама бIаргадайна саг волга. Сийлахь - боккхача Даймехка тIем тIа дакъа лаьца ва Василий Евдокимович Нечаев. Сатийнна къахьегаш боаккача советски наха герз даькхха цIаьхха чухьийлхача немецки гIаьрхошта никъ бехка безилга кхетадир цо.

Царна духьал айттар кхыметтел бераш, боаккхий нахберрига а мохк.

Фу дергда - хьогI?, — аьнна цкъарчоа веха хьайзар зIамигсаг. ХIаьта гIулакх вохарах доалаш дацар. Сиха шийн хIамаш гул а яь, моастагIчох дог бирса лата, Даймехка тIаотта, аьнна коара араваьлар Василий. Фу хургда ховш вацар из, хIаьта а дика-м ховра цунна валарах кхера а венна, юха тIехьашкахьа ше варгвоацилга.

ТIом болабеннача шера из кхаьчар Белорусе. Фашистий ланаш теха иккаш ювхача «когашта кIал» Iазап озаш бар ханна дIалаьцача Белорусе баьха нах...

Фашисташа дIалаьцача геттара халача моттиге дIадоладелар цун командагIа Чапаева цIарагIча партизански отряда гIулакх.

1942 шера бIаьсти бIаьнел совгIа саг чу а воагIаш, партизански отряд вIашагIа а елла, тIом болабир Василе. Эггара хьалха бургамистра Катькова кулгалдеш хинна управа йоха а яь, цигара автоматаш, пулеметаш, топаш, боеприпасаш кара а ерзаяь, дIахо юрташ мукъа а йоахаш, дIайолаелар отряд. Юрташка баьха нах отряда чIоагIа новкъостал деш а отряде хьачубоагIаш а хиннаб.

Василий Евдокимовича шийн тIема наькъаш дагаухаш бувц юрташкарча интеллигенце шоашца лелабаь бувзам.

— Грязино яхача юртарча школа директора Шебенко Владимир, Балбасово яхача юртара Гурин Кузьма шоашца кагий нах а боалабеш отряде хьачубаьхкар. Цунах тхона дикка гIо хилар.

Заполье яхача юртара моастагIчун гарнизон йоха а яь, партизанаш Ферма яхача юрта йийстерча хьунагIа салаIа дIачубахача, кIал нийсбелар тхона немцех байдда баьхка нах. Цар дийцар тхона фашисташ юрт дIалаьца хилар а, цар бахача наха низ беш хилар а.

КIотаргашта, тIехьашка а лечкъаш . тIемаца цIаьхха юрта чу а лийлха, шоашта хиннар фуд ца хойташ гIаьрхой боа а баь, цар нахагара дIа мел даькхха рузкъа юхаделар оаха, — яхаш дийцар Нечаева.

Цун тIема наькъаш Iалаьмате хала хиннад. Бирсача тIемех чакхваьннав из. ХIаьта шийна тIадилла гIулакх сийленца чакхдаьккхад массаза а.

Оршански районе бахача наха саг вайта хиннав партизански отряда командирага дехар деш.

— Тха районерча молзаводо хьа мел ю продукци нахага, кхыметтел берашка а дIакхачац, гIаьрхоша чIоагIа низ бу тхона, боккъала гIо ду далара оаш, — аьнна.

Партизанашта ховш дар шоаш дIаккхаьчача моттиге фашисташа наха зенаш делга. Тоха са дацар бехк боацаш нахага цар бена бала бахьан. Са дехка, шн-ше хьалха а этта, бирса тIом бе гIерташ бар Чапаева цIерагIа йолча отряда кагий нах а боаккхагIбараш а.

Юртара из хоам шоашка кхаьчача, отрядо лаьрхIар фуннагIа даь а из завод йохае, немцашта доагIар дIадала. Отряда разведкас гучадаьккхадар малагIча цIеношка немцийн полицайши ба. Са хуллача хана цIаьхха топашца чухьийддача партизанаша моастагIий боа а баь, шурий продукци берашта дIа а йийкъа, завод гранаташца эккха а эккхийта, наьха дехар кхоачашдир.

Богушовски районе хьабаьхкачул тIехьагIа, связной волча Спругио Петра хьадера отрядага Ордыгиево Iам болча дIагIо, яхаш дола К. С. Заслонова приказ: Уж дIабаха безаш бола никъ немцаша бийхка хиннаб. ХIаьта ах сахьат далалехьа никъ мукъа а баькха, шоайяр санна кхы йиъ отряд чуйоагIаш хиннача Заслонова партизански бригадагIа дIакхийттар уж.

Иштта юрташ мукъайоахаш, гIаьрхошта доаккха зенаш деш, уж боабеш хьайоагIа Чапаева цIерагIара отряд дIаяккха лаьрхIача немцаша Витебскера, Смоленскера, Руднире бIу танкашца, артиллереца цхьан метте вIашагIтеха, шоай бола низ тIабахийта лаьрхIар.

— 1943 шера 16 августе немций тIалата болабелар, низ цхьатарра бацар, — яхаш дагаухаш, дувц тIема ветерана Нечаева. — Из дагадехача хIанз а цецвоал со тхох цхьаккха а дийна висарах. Из-м яьнна цIи маярий. ХIаьта цу хана-м цецдувлацар тхо, хIанз тамашийна, гIанахьа хинна хIама да хьогI из, аьнна хет, дагаух байна тIема новкъостий.

Низ цхьатарра беце а, бирсача тIемаца духьале йир партизанаша фашисташта. ШоллагIча дийнахьа Iуйрийна шоай долча герзаца, самолеташ тIара боамбаш чуетташ, тIом бир немцаша. Сигалеи лаьттеи вIашагIъийча санна хеталора. ДIахо котдаргдолаш дацар тхо. Бригада командиро приказ делар, юха тIехьашкахьа довла, аьнна. Сарахьа массайола отрядаш вIашагIа а кхийтта, моастагIчо баь го боха а баь, Дубровски районерча хьунагIа сайцар. Цу тIем тIа дукха новкъостий байра тха, хIаьта кIезига-м немций а бовнзар.

1944 шера июнь бетта шийн отрядаца В. Е. Нечаев Витебскера Запорожье яхача юрта дIакхет кхоалагIча Белорусски фронтерча бIухойх. МоастагIчоа го беш, уж боабеча Багушевск, Сено, Толочин, Лепель яха городаш мукъайоахача дакъа лоац партизански отрядо. Цул тIехьагIа 1944 шера Чапаева цIерагIа йола отряд дIа-юха а йийкъа, эскара кхыча доакъошка яхийтар.

ТIом беча эскарах дIатехар новкъост Нечаев. Цига а минометни роте командир волаш Польшера, Чехословакера городаш мукъайоахача дакъа лаьцар цо. Прага мукъайоаккхаш хала човнаш хилар...

1946 шера эскарера цIавенав Василий Евдокимович могашале во хиларагIа.

ХIанз а хьаьнала къахьегачарна юкъе ва. «Путь к коммунизму» яхача колхоза общественни вахаре дакъа лоацаш, кагирхошта тIемапатриотически, атеистически, интернациональни кхетам луш болх бу цо. Из ва Нестеровски станице тIемеи къахьегамеи Сийлен музей хьаелла дагадехарех цаI, цу музея кулгалхо а ва.

Сийлахь - боккхача Даймехка тIем тIа Котало йоаккхаш ше дакъа лоацаш леладаьча гIулаккхех лаьца дувца, раьза хилац Василий Евдокимович. Лоацца хоададу цо из дош.

— Аз даьр хIама а дац, сай декхар кхоачашдеш хиннав со, — аьле.

— Со моргаш дуккха а ба. ХIанз кхийнараш кхы а майрагIа ба. Советски халкъ массаза а хиннад Даймехка тIаотта эттача, са кхо ца деш из лорабе кийча долаша.

Бакълув ветеран, хIаьта цун вахара никъ таханарча а тIехьа тIайоагIача а тIехьенашта хьокхаме ба.

Т. ХАШАГУЛЬГОВА.

Яхь йола кIант

Кердача Реданта гобаькха совхозий кхаш ухк. Цудухьа вIалла тамаш яц цу юрта хьалкхийна кагирхоех дукхагIбараш гонахьа ухкача боахамашка балха хилар. Лаьттанца дувз цар шоай вахар. Кхай тIа тоссача хьалхарча боалаца дIаболалу цар къахьегама мул, бокъонца бовз маькха чам, из хьалкхес атта доацалга хов.

Кердача Редантерча юкъерча школа бархI класс яккхачул тIехьагIа трактористий курсашка деша вахар Льянов Осман. КIезиг-дукха техника йовзаш вар из хьалха а. Бакъда, ховшдар кхоачам болаш дацар механизатор хила гIертача зIамигача сага. Цудухьа шийн хургйолча професега хьалхара гIа баьккхар цо.

1980 шера курсаш тIехдика чакхъяьхача «Алханчуртский» совхоза № 6 бригаде балха вера Осман. Даь веший воIо хьавоалавир из укхаза. ДIадийцар Осман механизатор хила безам болаш волга. Балха дIанийцар Осман.

Бригаде массанена везавелар кадай, массадолчох са кхув вола зIамсаг. ГIулакха кийча, шийна тIадилла декхар кхоачашде гIерташ хилар дIахьекхар цо новкъосташта.

1983 шера Советски Эскаре гIулакх де из хьийхача хана, дика механизатор ва аьнна цIи дIаяха вар Осман. Цхьа юкъа учебке а хиле, Афганистане кхоач из. Апрельски революци янна массехк шу мара дацар. ЦIерах доагаш дар цигара лаьтта, Ахархой йиш йолаш бацар сапаргIатта къахьега. Из бокъо тIом беш йоаккхар афгански халкъо.

Дукха яйра Османа яьга, хIалакъяь юрташ. БIаргаяйра душманий къизал, шийн бокъо чIоагIъе гIертача афгански халкъа цар тIалоаттаду Iазап, бала.

Афганистане автомобильни батальоне гIулакх деш хилар Осман. Товараш, продукташ, медикаменташ, кхыдола наха чIоагIа эшаш дола мовхьаш дIакхухьаш йола машинаш накъайоахаш бар уж. Денал дола зIамсаг дукха ха ялалехьа рота старшиналла хьожавир. Шийна тIадехка декхараш массаза дика кхоачашдеш чакхваьлар из. ЦIавоагIача хана цун наькха тIа лепаш ши медаль яр. ЦаI— «За боевые заслуги», шоллагIъяр — «За отвагу» яха афгански медаль.

Цига шийн интернациональни декхар кхоачашдеш кхетадир Османа ше вахача маьрша, хьаьнала къахьега йиш хиларал дикагIа хIама доацалга. Гаьнарча мехка каст - каста духьалъухар цунна ше хьалкхийна юрт, гаргара нах, ше къахьийга совхоз. ЦIавеча совхозе балха ваха чIоагIо йир цо. ЦIавеча салоIаш цхьа бутт мара баккханзар. Хьалха ше хиннача бригаде балха вахар. ХьавоагIашшехьа цIена «Беларусь» а елар цунна.

Делкъийга бригадни стане хьагуллу механизатораш хIама даа. Хьакхаьчар Осман а. Цу дийнахьа хьажкIаш дIаювш бар уж. Льянов шийн новкъостаца хьажкIаш дIайийнача кхаш тIа молхаш етташ вар. Цар баьча балха чIоагIа раьза вар бригадир Дарсигов Муса.

— Осман, кIантий да шо, — аьлар Мусас. — Делкъала тIехьагIа а оаш иштта дика къахьегаргда аьнна хет сона.

Делкъа ха хилалехьа 20 гектар тIа молхаш теха баьннабар механизатораш.

Шийн кара йолча техникага дика бIарг лакхар, декхараш тIеххкоачашдар — из да Османа керттера лоархIар.

Укх деношка дийнахьара план шозза кхоачашъеш къахьегаш ва Льянов Осман.

М. АХИЛЬГОВ.

Доазол дехьара

Афганистана Республика. Советски эскара ограниченни контингент-даймехка цIа йоагIаш я.
СУРТА ТIА: Джелалабада лаьтта тIеххьара вIашагIкхетараш.
ТАСС спец. корр. В. ЗУФАРОВЕИ Б. КАВАШКИНЕИ

АЭС-ашта—кхерамзле дукхагIа

г. Москве СССР-ен США-ан Iилмай академеша 5 шера цхьана болх бара лаьрхIача соглашенена кулгаш яздаьдар. Из практически вахаре кхоачашъе йоалайир советски столице ядерни реакторий даькъера американски бархI специалист варца.

«Тхо Советски Союзе даьхкад, — аьлар энергетически реакторашка кхерам боацаш тешаме болх байталга тахкара йолча США Iилмай къаман академе комиссена кулгал деш хиннача, делегаце члена Мизев Ричарда, — АЭС-х пайда ийбеча кхерамзле Iалашъяра хьакъехьа СССР деча тохкамех йола информаци йовзар духьа. Тхона хов. Советски Союзе, США йоацаш йола реактораш хьаяра лаьрхIа хIанзара, чоалхане программа йолга, цу хьакъехьа тохкамаш делга. ШоллагIча оагIорахьара, тхо долча СССР-е ца деш дола балхаш кхоачашду. Цудухьа хIара оагIо шийна пайдане дар Iомаде йиш йолаш я».

«Тха а безам ба тхоай американски коллегашца цхьана болх бе: цхьана тохкамаш де. Iоаль опыт дIахьа йовзийта, — дIахо дувц СССР Iилмай Академе вицепрезидента Фролов Константина. — Тайп-тайпарча мехкашца реакторий системаши кхыйола техникеи бе-бе хила йиш я, цхьабакъда, Iилманхошта къоастае езаш хьалхашка латта проблемаш цхьатарра я».

Ядерни реактора кхерамзле Iалашъеча лоархIамерча проблемех цаI я аварийни ситуацена прогнозировани яра дола дош къоастаделга. Къаьстта, лоархIаме я, белгалдаьккхар, академика Фролова, конструкцешка хила тарлуча аварийни ситуацена а цунах тIехьагIа хьахургдолчоа а анализ еш йола систематически дукха целеви диагностика. Укхаза хIара оагIоно из хьаяр тIа тайптайпарча хьисапе къахьег.

Iилманхоша чIоагIа теркам тIабохийташ дийцар эргономика — операторий квалификаци лакхъяра, реактора доал деча роботех пайда ийбара дешаш. Атомни станцешта эксплуатаци яра хьалхашка бехктокхаме волча г-н Сиерса, лерхIачох, доалдара автоматизировании системай лоархIам мел лакх мара ца бирах «дика кийчваьча оператора мара могаргдац цIаьхха аварийни ситуаци эттача нийса а эшаш йола а решени тIаэца, хIаьта, автоматически системаша шоай программагIа лаьрхIача ситуацешта мара реагировать дергдац». Цудухьа оаха массаза оператора балха анализ ю, цун кIийлен тIа тренировка яра материал хьакъестаю. Оаха цаI-ах бутт массаза боал цхьан кIирагIа операторраш кийчбу — вIалла дага йоацача ситуацешка цар дечун варианташка хьож. Тхо тийшар, реактора тIа болх беча оператора геттара дукха информаци чулаца йиш йолаш волгах, цхьабакъда, керттердар, из дицде йиш яц, — операторага сов тIехбаьккха болх байтар кхераме да».

Вай хана атомни энергетиках дукха дувц.

«Тха мехка, — аьлар Мизев Ричарда, — 50-ча, 60-ча шерашка наха атомни энергетика чIоагIа могаеш тIаэцар. Цхьабакъда, уж ханаца цу энерге источниках пайда ийбарах тIехьагIа фу хургда хьогI яхаш, уйла е баьлар. Из хьаллоацачар йоах, атомни энергетика экологически совленаш я, из углекисли газа, кислотни догIашта... концентраци яра проблемашца ювзаенна яц. ШоллагIча оагIорахьара. США атомни энергех пайда ийбара духьала бараш а шортта ба. Царна керттерча даькъе АЭС кхерамзлен проблема дагайоал.

ХIанз американски специалиста яхачох, совле малагIчарга я ха хала да. ХьалъелаьрхIа хиннача АЭС-ех пхьяраш па еш йита. Уж керттерча даькъе экономически бахьанех йитай. Масала, кIораца болх беш йола электростанци дарегIа я. Цул совгIа, цхьайола станцеш хьалъяргIа дукха хIама дIадода, аьнна, сонайир уж.

Анна НИКОЛАЕВА.
АПН корр.

ЮАР-а Мозамбика духьала Мозамбикски къаман сопротивлени оалачун (МНС) кулгашца кхайкабинза бола тIом бу. ЮАР-е Iома а баь Мозамбике хьачуухийтача наемни нах боабераша керттерча даькъе маьрша бахача наха духьала тIом бу, шоай террористически акцеш чакхъяхара тIема гарнизонаш йоаца пункташ а хоржаш. Цар ахархой боабу, цар мискача наьха боахамаш дохаду, цIеноех, школех, больницех цIераш етт. Цигара ахархой шоай юрташ юта а юташ йоккхача нах бахача пункташка дIааха безача кхоачабаьб. Республикера 300 эзар гаргга саг хIанз лоалаха дадача мехкашка дIаваха ва.

СУРТА ТIА: Замбезе провинце, МНС-ра террористаша чIоагIагIа зе даьча, байдда дIабахача наха новкъостал дара йолча центре.

АИМ—ТАСС сурт.

ЭКОНОМИЧЕСКИ ДЕШАР—МАССАНЕНА

Кердадар Iомадеш

Укх шера 1-ча январе денз кердача экономически хьисапе доалдара кийчо еча хана, эггара хьалха тхона дагаяьллар тхоай совхозашкара экономически кIийле яр. Ког гIортабе моттиг ца хилча хьалхара гIабаккха атта мичад.

1982 шерагара хьайолайир оаха анализ. ХIана аьлча, цу хана денз йолаялар тха совхозаш кIезига - дукха экономически дегIааха, низ Iоабе. ХIанз а планово-экономически тIехьаюсараш санна уж лоархIаш яле а, хьалха хинначоа тара дац тахана цар экономически хьал. ДIаяхача пятилетка тIеххьарча шераша дикка эргалонаш йир совхозашка, къаьстта хьайбай боахаме. Лоаццача хана цIеча кирпишкех етта доахан чулоаттаду бIаргча 20 корпус, доакъар кийчду керда 4 кухни, хьайбаш леладерашта салаIара соцкультбыта 6 комплекс хьалйир фермашка. Кхычахьара хьатIадоаладир дикагIча фух дола 2500 шинар.

Цу гIулакхо таро елар цхьайтталагIа пятилетка чакхйоалача тIеххьарча 1985 шера, 1982 шера ехкачул цкъаи ахаззеи дукхагIа хьайбай продукташ йохка, вешта аьлча, дулх — 567 тонн, шура 2513 тонн дукхагIа. ХIара Iаттагара шера йоаккха шура 1900-гара 2600 килограммага кхаччалца айелар.

Иштта беркате чакхдаьлар хьайбай боахаме укх 12-ча пятилетка хьалхара ши шу а. 1987 шера, масала, 2182 тонн дулх дIаделар районе паччахьалкхенна, план 1700 тонн йолаш, хIаьта шура — 8127 тонн, план 7850 тонн йолаш.

Дика дIадоладаьд кирарча пятилетка ер кхоалагIа шу а. Масала, хьалхарча квартале хIара Iаттагара яьккха шура соахка цу юкъа хинначул 95 килограмм дукхагIа я. Цунга хьежжа тIеххкоачашъяьй хьалхарча квартала планаш а социалистически декхараш а. Дулха план кхоачашъяьй 103 процент, шура йохкара план — 107,8 процент. Вешта аьлча, дIадахача шера хьалхарча квартале дехкачунца нийсдича: дулх — 65 тонн дукхагIа дехкад, шура — 100 тонн. Къаьстта дика да «Назрановский», «Экажевский», «Маяк» яхача совхозий хьокхамаш.

Аз дувцача укх тIеххьарча шерашка нонагIа дегIаенай кхашкара йоаккха продукци а. Масала, 1985-ча шера 21 эзар тонн ялат дохка вIаштIехьдаьлар тха паччахьалкхенга. Цул хьалхагIа низткъа мара 14 эзар тоннага дIакхачацар из цифра. 1986 шера 34,6 эзар тонн ялат кхедир районе, с шу хьалха кхедаьчул 7 эзар тонн дукхагIа. ХIара гектар тIа кхебу хьувкъам 3,9 центнер лакхбелар.

ХIанзара пятилетка, хьалха дIаихачарга диллача, шийн тайпара эргало йолаш дIайолайир оаха. Боахамий массайолча подразделеней производства юкъа яьккхар чурча боахама расчет. Из бар боахама экономически механизм тоаяра наькъа гIа оаха баьккха хьалхара гIа. КПСС ЦК-и СССР-и Министрий Советеи лаьрххIа соцам а ма барий цу хьакъехьа. Цу соцамо дIадехарга хьажжа, хIара 10 ди массаза дала массайолча подразделенешка хьа мел деча хIаман итогаш е болабелар совхозашка. Масала, цу шоллагIча ах шера духхьал цхьан «Экажевский» совхозе 23 эзар сом ахчан пайда бе вIаштIехьдалийтар цо. Иштта дика лараш йитар кхыча боахамашка а.

ХIанз, деррига тха боахамаш йиззача хозрасчета наькъа тIа даьннача хана, чIоагIа новкъостал ду оаха хьалха денз тхоай производствана юкъсйоалаяь хиннача экономически доалдара кердача формаша. Царна юкъе керттера моттиг подрядо дIалоац. Хозрасчети подряди шоайла дIа-хьа яла йиш йоацаш органически ювзаенна рычагаш я. Уж пайдане я-яц хьахьокхаш йола тешаме барометр наьха алапеш а да. ХIана аьлча, уж алапеш шоаш а да наха хьадер къаьгга хьахьокхаш йола барометраш. ХIана аьлча, хьадаьчунга хьежжа айлу е лохлу алапе боарам а.

Масала, дIадахача шера юкъера лаьрхIача хьайбай боахаме къахьегаш волча хIара болхлочо 2045 сом алапи нийцар. 1986 шера нийцар 1949 сом дар.

Лакхлуш доагIа кхаш ладерий алапеш а. Цу вай йийцача юкъа уж айделар 1963 сомагара 1979 сомагга кхаччалца.

Кердача экономически рычагий низ чIоагIа хиннабар аьнна, цIаккха а лохлургбац социалистически яхьа лоархIам. ХIанз, перестройка йоаласлча гIоне, кхы а чIоагIбеннаб из. Кердача хьисапе йоаккх цун цIи а: экономически яхь. Хьалха дIаихача шерашка диллача, 1987 шера иштта яхье котало яьхача болхлошта енна ахчан премеш шозза дукхагIа яр, лурчагIа хинначул.

Лоацца аьлча, укх тIехьарча шерашка баьча балха анализо хьахбокх: хьалха «дай ханарча» методех деш дола доал таханарча производстваца ца товлга, экономически кердача методех пайда эцалга сих да дой, декхарашкара хьалваргвоацалга а.

ХIаьта тхо дог тийша а да «планово - зене» дола боахамаш да, яха цIи кастта тха совхозашта тIера дIаяргхиларах. Цу гIулакха эггара тешамегIйола ког гIортабара моттиг - таханарча экономика механизм кIоаргга йовзар, хIара кулгалхочоа шийн бокъонаш хар, уж лорае цун низ хилар да. Цудухьа, оаха, экономисташа мелъялийтац экономически керда знанеш оахош Iомаяра, уж боахамий кулгалхошта, специалисташта дIайовзийтара процесс. Из болх айбе, кIоаргбе аьнна лаьрххIа вIашагIъелла комисси я дикагIболча специалистех. Цунна юкъсбоагIачарех цхьацца волаш совхозашка дIахьожаваьв. Цар декхар — шоаш дIахьожабаьчча боахамашкара экономически хьал кIоаргга довзар, экономически расчеташ е, гIулакх эргдаккха керда таронаш лаха кулгалхошта, специалисташта новкъостал дар.

Къаьстта теркам тIалоаттабе декхарийла ба уж совхозаш, хIаьта цар хIара подразделени пайда лургболча наькъашка яхара гIо де. ХIана аьлча, новкъостала паччахьалкхено ахча тийна ханаш дIаяьннай.

И. БАЛКОЕВ,
Назрановски РАПО керттера экономист.